

Доклад за практиките по спазването на правата на човека в страната – 2017 година

България

РЕЗЮМЕ

България е конституционна република, която се управлява от свободно избран унитарен парламент. Съгласно конституцията на еднокамарното Народно събрание се вменяват законодателни правомощия. Страната се ръководи от коалиционно правителство начело с министър-председател. През м. март бяха проведени национални парламентарни избори, като Централната изборителна комисия не съобщи за нарушения. По мнение на международните наблюдатели изборите бяха проведени свободно и честно, но отбелязаха някои нередности.

Гражданските власти поддържаха ефективен контрол върху силите за сигурност.

Най-съществените проблеми, свързани с нарушения на правата на човека, включваха: тежки условия в затворите и местата за лишаване от свобода; липса на независимост в органите на съдебната власт; корупция във всички ешелони на властта; трафик на хора; обществено насилие срещу етнически малцинства.

Властите предприемаха стъпки за съдебно преследване и наказване на служители от структурите за сигурност и други органи, които са извършили нарушения на правата на човека, но действията на държавата бяха недостатъчни и безнаказаността беше проблем.

РАЗДЕЛ 1. ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНАТА НЕПРИКОСНОВЕНОСТ, ВКЛЮЧИТЕЛНО НЕДОПУСКАНЕ НА:

а. Произволно отнемане на човешки живот, както и други незаконни или политически убийства

Имаше сигнали, че държавата или нейни служители са извършили произволно или незаконно отнемане на човешки живот.

Законът позволява на полицейските служители да използват огнестрелни оръжия само в краен случай, като същевременно правят всичко възможно, за да запазят живота на застрашено лице, и забранява използването на смъртоносна сила

срещу нарушители, които не оказват съпротива и не представляват заплаха. Ромски активисти съобщиха, че на 12 април Аспарух Добрушев от село Бохот умира по време на полицейска акция, а неговият син Шибил е получил фрактури на ребрата и ръката и множество охлузвания. По данни от полицията в Плевен двамата са били заловени с крадени химически вещества, въпреки че според твърденията на Шибил той и баща му събирали дърва, когато били нападени от полицаите. По време на полицейското задържане Аспарух Добрушев получил инфаркт и починал. По-късно ромски активисти съобщиха, че Добрушеви са отказали да търсят съдебно възмездие по случая, защото се опасявали, че няма да получат справедливо отношение, особено предвид твърденията на полицията, че те са се занимавали с незаконна дейност.

б. Безследно изчезване

Нямаше сведения за изчезнали лица след намеса на държавни структури.

в. Изтезание и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание

Конституцията и законите забраняват подобни практики, но имаше сигнали за длъжностни лица, които са проявили унижително отношение.

В заключителните наблюдения на Комитета срещу изтезанията (КСИ) към Службата на Върховния комисар по правата на човека на ООН, изложени в доклад от 15 декември, се изразява загриженост относно преднамереното грубо физическо отношение, проявено към лица при тяхното задържане и при престой в предварителния арест. Според наблюденията на КСИ една трета от задържаните лица са били обект на физическо малтретиране в полицейските участъци, "което понякога е толкова тежко, че може да се приравни с изтезание", като повечето от полицейските служители, превишили правомощията си, са останали безнаказани. КСИ изтъква, че това малтретиране се изразява в "нанасяне на побои, приковаване с белезници към неподвижни предмети, както и използване на полицейски палки и електрошокови палки". КСИ твърди, че "честотата на физически издевателства срещу лица от ромската общност превишава два пъти дела на случаите на малтретиране на етнически българи". Освен това КСИ изразява загриженост, че законът не криминализира изтезанието като самостоятелен наказателен състав.

Имаше сигнали, че полицията малтретира физически мигранти и лица, търсещи убежище, които са се опитали да пресекат държавната граница (вж. раздел 2.г. Насилие спрямо мигранти, бежанци и лица без гражданство).

Полицията има право да задържа лица в рамките на 24 часа без да им повдига обвинения. Имаше инцидентни сигнали, че полицията задържа заподозрени за

дребни престъпления и ги подлага на физическо малтретиране, за да изтръгне от тях признания, особено когато заподозрените са роми.

Условия в затворите и местата за лишаване от свобода

Условията в повечето затвори бяха тежки, като проблемите включват прояви на насилие срещу затворниците, пренаселеност на затворите, корупция сред затворническите служители и неподходящи санитарни, битови и медицински условия. В своите заключителни наблюдения КСИ отбеляза липсата на подобрение на материалните условия в затворите в София, Бургас и Варна.

Материални условия: Повечето затвори датират от началото на 20-ти век. В своите заключителни наблюдения от м. декември КСИ съобщи за твърдения за физическо насилие срещу затворници, включително „прекомерна употреба на сила“ и побой в килиите. КСИ отбеляза „честите случаи“ на насилие между затворници в затворите в София, Бургас и Варна, както и сигнали за затворници, от които е било поискано да плащат на затворническите служители за услуги, предвидени по закон. Сред останалите продължаващи проблеми, посочени от КСИ, бяха пренаселеността на затворите; лоши материални условия в арестите и затворите; лоши хигиенни и санитарни условия; недостатъчен достъп до отопление, вода и електричество; незадоволително обзавеждане на килиите, включително с легла; недостатъчна проветряемост и достъп на естествена и изкуствена светлина; недостатъчно количество и лошо качество на храната и питейната вода; недостатъчна обезпеченост с надзорен персонал.

Националният омбудсман установи несъответствие между официално обявения и действителния капацитет на затворите, като отчете, че в някои от местата за лишаване от свобода пренаселеността продължава да бъде проблем. Неправителствената организация (НПО) Български хелзинкски комитет установи и някои допълнителни проблеми, включително недостатъчен достъп до здравно обслужване и ниско качество на услугата, когато е била налична, недостатъчен достъп до възможности за труд и лоши условия на труд, както и корупция в затворите.

Държавната агенция за бежанците се оплака, че лицата, търсещи убежище, увреждат имуществото на приемните центрове по-бързо, отколкото агенцията смогла да направи необходимите ремонти и подобрения. Независими наблюдатели и омбудсманът отбелязаха незадоволителни хигиенни и санитарни условия, в допълнение към някои прекъсвания в предоставянето на медицински и преводачески услуги в бежанските центрове. Според националния представител на Службата на Върховния комисар на ООН за бежанците (ВКБООН) в центровете нямаше условия за настаняване на лица с двигателни затруднения; базата не разполагаше с асансьори, с рампи за инвалидни колички или санитарни

възли за лица с двигателни затруднения. Освен това нямаше условия и за настаняване на лица със зрителни, умствени или психични увреждания.

През м. декември 2016 г. бяха приети промени в закона, които предвиждат създаване на центрове от затворен тип или обособяване на затворени зони в приемните центрове с цел да се наложи ограничителен режим и изолация на мигранти, които нарушават вътрешния ред.

Омбудсманът съобщи за случаи, при които полицията е използвала прекомерна сила и е проявила насилническо отношение към задържаните.

В НПО постъпиха жалби както за качеството, така и за количеството на храната.

Българският хелзинкски комитет отправи критики към затворническата администрация за това, че не извършва медицински прегледи на задържаните лица след сигнали за упражнено полицейско насилие, а полицаите- нарушители рядко получават наказание. Според омбудсмана служителите в затвора в Бобов дол и в ареста в София системно и непрекъснато използват белезници при извеждане на задържаните от килиите или при хоспитализация на затворниците в обществена болница въз основа на незаконни заповеди, издадени от ръководителите на затворническите институции.

Омбудсманът отправи критики срещу липсата на достатъчно светлина в арестите и изразяви загриженост, че те не са подходящо оборудвани със спално бельо и храна, като понякога задържаните престояват без храна до 24 часа. Омбудсманът докладва и това, че специалните центрове за нередовни мигранти не предлагат подходящо настаняване за семейства с деца.

Администрация: Властите надлежно разследваха достоверните твърдения за насилствено отношение. Неправителствената организация Български хелзинкски комитет съобщи, че медицинският персонал не известява прокуратурата за всички случаи на насилие от страна на надзирателския персонал срещу затворници.

Независимо наблюдение: Правителството разрешаваше извършването на наблюдение на затворите от страна на независими неправителствени наблюдатели. Комитетът на Съвета на Европа за предотвратяване на изтезанията и всякакви форми на нечовешко или унижително отношение или наказание проведе посещение от 25 септември до 6 октомври.

Подобрения: Правителството увеличи капацитета на затворите чрез изграждането на затворническо общежитие в Дебелт и пълното обновление на две други места – в Белене и Разделна. Правителството също така подобри битовите и санитарните условия в няколко затвора и ареста, включително преоборудване на детската градина и медицинския център, както и ремонт на отоплителната инсталация в Сливенския затвор.

През годината правителството проведе цялостна реформа в системата за изтърпяване на наказанията, включително мерки срещу пренаселеността, както и мерки за съдебно възмездие, превенция и обезщетения за вреди вследствие на нечовешко или унижително отношение. С промени в Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, влезли в сила през м. февруари, се въвежда гъвкаво управление на населеността на затворите и подобрява системата за предсрочно освобождаване, така че да се осигури минимална жилищна площ от 4 кв. м. на затворник. Промените разширяват и приложното поле на определението за нечовешко или унижително отношение, включвайки не само лошите условия в местата за лишаване от свобода, а и продължителна изолация, неоснователно налагане на ограничителен режим, както и други прояви, които “уронват човешкото достойнство или пораждат чувство на страх, незащитеност или малоценност”. Включена е и разпоредба, която дава възможност на затворниците да обжалват решенията на затворническата администрация пред съда.

г. Произволен арест или задържане

Независимо че по Конституция произволният арест и задържане са забранени, имаше сигнали, че в определени моменти полицията е превишила своите правомощия за извършване на арести и задържания. В закона е предвидено правото на всяко лице да оспорва законсъобразността на своя арест пред съда и като цяло държавата спазваше това изискване.

РОЛЯ НА ПОЛИЦИЯТА И НА СЛУЖБИТЕ ЗА СИГУРНОСТ

Министерството на вътрешните работи отговаря за правоохранителните органи, миграцията и охраната на границите. Държавната агенция „Национална сигурност“, която е на пряко подчинение на министър-председателя, се занимава с контраразузнаване, анализ на вътрешна оперативна информация и разследвания на случаи на корупция и организирана престъпност. Държавна агенция „Разузнаване“ е на подчинение на Министерски съвет и отговаря за външното разузнаване, докато служба „Военна информация“, ръководена от министъра на отбраната, се занимава с военно разузнаване. Националната служба за охрана отговаря за сигурността на високопоставените лица и се отчита пред Президента. Гражданските власти осъществяваха ефективен контрол над полицията и службите за сигурност. Полицията и прокуратурата разполагат с правомощия да разследват убийства, извършени от службите за сигурност. Макар че правителството разполагаше с механизми за разследване на злоупотреби и корупция, прилагането им беше незадоволително и наличието на безнаказаност беше проблем.

ПРОЦЕДУРИ ПРИ АРЕСТ И ОТНОШЕНИЕ КЪМ ЗАДЪРЖАНИТЕ ЛИЦА

Обичайно е полицията да разполага със заповед за арест преди задържането на дадено лице. Полицията има право да задържи лицето за срок от 24 часа без

повдигане на обвинения, като с прокурорско постановление срокът на задържане може да се удължи до 72 часа. Задържането за срок над 72 часа се постановява от съда; това задържане може да продължи до две години. Прокуратурата няма право да извършва арест на военнослужещи без разрешение на министъра на отбраната. Като цяло органите на реда се спазваха тези законови разпоредби.

Законът дава възможност за освобождаване под гаранция, подписка и домашен арест, като тези мерки се използват широко.

Законът дава право и на адвокат от момента на задържането, като съгласно вътрешните разпоредби задържаните се инструктират да се свържат с адвокат не по-късно от два часа след задържането си, като на адвоката следва да се осигури достъп до задържания в рамките на не повече от 30 минути от пристигането му в полицейското управление. Според омбудсмана полицията не предоставя на задържаните писмена информация относно правата им и полицейските управления не води надлежен регистър за срещите на арестанта с адвокат, свиждания от семейството, посещения на лекар, официални консулски визити или пък други инциденти, свързани с арестантите. Според доклад на Българския хелзинкски комитет от м. януари правителството не събира и не проследява информация за насилствени действия от страна на полицията. Анализът на неправителствената организация, който почива на информация от една трета от съдилищата, посочва, че малко над 40 на сто от жалбите са с предмет телесни повреди и незаконни арести, а 16 на сто са за принудителни разпити. Според доклада Министерството на вътрешните работи е наложило наказания в 11% от случаите с внесени жалби, докато съдът е намерил за виновни полицейските служители по 61 на сто от делата, което навежда на извода, че Министерството на вътрешните работи не разполага с ефективен механизъм за разследване на полицейски служители и налагане на съответните наказания.

Законът предвижда безвъзмездна правна помощ, осигурена от държавата, за обвиняеми с ниски доходи, като те имат право да избират от списък със служебни защитници, акредитирани от адвокатската колегия. Съществува гореща линия с национално покритие, която предоставя 15-минутни безплатни правни консултации по осем часа дневно. Законът забранява спрямо лица, задържани за леки престъпления без повдигнати обвинения, да се прилага мярка за неотклонение за срок, по-дълъг от два месеца; задържани лица, обвинени в тежки престъпления, могат да останат с мярка за неотклонение без обвинителен акт до осем месеца, докато заподозрени за престъпления, за които се полага не по-малко от 15 години лишаване от свобода, могат да бъдат задържани без обвинителен акт за срок до 18 месеца.

На 8 август кметът на с. Каменар сигнализира, че маскирани полицаи с патрулни коли и мотоциклети са влезли в ромския квартал на селото за внезапна акция, след което са нанесли побой на хора по улиците, включително бременни жени и деца. Нападателите напуснали след няколко минути, оставяйки 18 лица с предимно леки телесни повреди. Имаше и други сигнали за подобни "наказателни

акции” в близкия квартал „Максуда“ във Варна. Дирекция на полицията във Варна отхвърли твърденията за участие на нейни служители, но заяви, че полицията е издирвала заподозрян изнасилвач от ромски произход.

Произволен арест: Имаше сигнали за произволно задържане. Шестима полицейски служители от Първо РПУ в София бяха временно отстранени от длъжност. Те са обвинени в използване на сила срещу две лица след спиране за проверка на документите и арестуването им през 2015 година. Прокуратурата прекрати разследването срещу служителите.

д. Отказ на справедлив публичен процес

Според Конституцията и закона съдебната система е независима, но корупцията, неефективността и липсата на отчетност продължиха да бъдат широко разпространен проблем. Общественото доверие в съдебната система продължи да бъде изключително ниско поради представата, че магистратите се поддават на политически натиск и не правораздават безпристрастно.

Висшият съдебен съвет (ВСС) назначава, повишава, налага дисциплинарни наказания и уволнява съдиите, следователите и прокурорите. Освен това ВСС разглежда жалбите за извършени служебни нарушения и препоръчва дисциплинарни мерки. Административните ръководители на органите на съдебната власт също могат да налагат някои леки наказания. Наблюдатели критикуваха липсата на ясно заявени мотиви и обосновка в дисциплинарните решения на ВСС.

Натрупването на нерешени дела в досъдебна и съдебна фаза поради натовареност на съдилищата продължи да бъде проблем в по-големите съдилища, като големите закъснения в решаването на наказателните дела бяха обичайно явление. Законът дава възможност на обвиняемите да се обърнат към съда с искане за снемане на обвиненията, ако прокуратурата официално не им състави обвинителен акт в рамките на две години за тежки престъпления и на една година – за леки престъпления.

Правозащитни организации изразиха загриженост, че приетите през юни и влезли в сила през ноември изменения в Наказателно-процесуалния кодекс значително снижават стандартите за справедлив съдебен процес, като създават възможности за нарушаване на процесуалните права на адвокатите и подсъдимите. Освен това, съгласно измененията, подсъдността на делата за корупция срещу високопоставени държавни служители беше прехвърлена на Специализирания наказателен съд, което беше изтълкувано от правозащитните организации като създаване на извънреден съд, което е изрично забранено от Конституцията.

СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

Конституцията и законът предвиждат право на справедлив и открит процес, който да се обезпечи от независима съдебна система. Законът приема, че подсъдимите са невинни до доказване на вина и им предоставя достатъчно дълги срокове и механизми, за да подготвят своята защита. Всички съдебни заседания са открити, с изключение на тези по дела, свързани с националната сигурност, застрашаващи общественения морал и неприкосновеността на непълнолетни подсъдими. Подсъдимите имат право да бъдат своевременно и подробно запознати с обвиненията, които им се повдигат, и да се ползват с безплатен превод според необходимостта от момента на повдигане на обвинението и по време на всички обжалвания.

Делата за тежки престъпления се гледат в състав от двама съдебни заседатели и един професионален съдия. За престъпления, наказуеми с над 15 години лишаване от свобода, съдебният състав се състои от двама професионални съдии и трима съдебни заседатели. В този случай присъдата се определя с мнозинство на гласовете. Според Конституцията и закона подсъдимите имат право на адвокат, като на лицата, които не могат да си наемат адвокат, се назначава служебен защитник. Използването на адвокат е задължително при дела за престъпления, наказуеми с над 10 години лишаване от свобода; ако подсъдимият е непълнолетен, чужденец или лице с психични или физически увреждания; или ако производството се води задочно. Подсъдимите имат право да присъстват на съдебните заседания и имат право да поискат преразглеждане на делото, ако са били осъдени задочно, освен ако в хода на първото производство не са направили опит за избягване на правосъдие. Подсъдимите имат право на очни ставки със свидетели, преглед на доказателства, както и да призовават свидетели и да предявяват доказателства от своя страна. Подсъдимите не са длъжни да дават показания или да се признаят за виновни. Законът предвижда право на обжалване, което се използва широко.

ПОЛИТИЧЕСКИ ЗАТВОРНИЦИ И АРЕСТАНТИ

Нямаше сигнали за политически затворници и арестанти.

ГРАЖДАНСКИ СЪДЕБНИ ПРОЦЕДУРИ И МЕХАНИЗМИ ЗА СЪДЕБНО ВЪЗМЕЗДИЕ

При все че законът предвижда независимо и безпристрастно гражданско съдебно правораздаване, по гражданските дела се наблюдаваха същите просрочия, както и при наказателните. Гражданите могат да подават сигнали за нарушаване на човешки права до съдилищата и до Комисията за защита от дискриминация, която може да налага глоби на нарушителите. След изчерпване на всички национални механизми за съдебно възмездие лицата могат да обжалват решенията относно твърдените правонарушения пред Европейския съд по правата на човека.

РЕСТИТУИРАНЕ НА СОБСТВЕНОСТ

При все че държавата не е приела специално законодателство за възстановяване на собствеността от времето на Холокоста, тя разполага с действащи закони и механизми за удовлетворяване на вещни искове върху недвижима собственост от епохата на комунизма (като това не включва движимо имущество), включително искове, подадени от чужди граждани, които се прилагат и за претенции от периода на Холокоста. НПО и застъпнически групи, включително местни еврейски организации, отчетоха значителен напредък по решаването на тези искове. След Втората световна война комунистическото правителство първо реституира, след което национализира личното и колективното имущество, отчуждено в периода на Холокоста. След падането на комунистическия режим еврейските организации и частни лица получават възможност да подадат искове за възстановяване на собствеността или за получаване на обезщетение за колективно имущество, национализирано по време на комунизма. Министерството на отбраната отказва да възстанови на еврейската общност имот, находящ се в комплекса на Висшето военноморско училище във Варна, с твърдението, че той се използва за стратегически комуникации; според местната еврейска организация имотът във Варна е единственият отчужден в периода на Холокоста, който все още не е реституиран.

е. Произволно и незаконно вмешателство в личния живот, семейството, дома или кореспонденцията

Конституцията и законите забраняват подобни действия, като нямаше сигнали, че държавата не се съобразява с тази забрана. Правоприлагащите органи имат право на достъп до трафика на електронни данни само в случаи на тежки престъпления срещу националната сигурност. През м. август председателят на Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства – независим орган, назначен от Народното събрание – заяви, че е запознат със случаи на незаконно подслушване на политици, магистрати и журналисти, извършено с цел сплашване, оказване на натиск или изнудване.

През м. април Върховният касационен съд потвърди решенията на двете по-долни съдебни инстанции с издадена условна присъда срещу бившия председател на Софийски градски съд, Владимира Янева, за издаване на незаконни разрешения за използване на СРС.

РАЗДЕЛ 2. ЗАЧИТАНЕ НА ГРАЖДАНСКИТЕ СВОБОДИ, ВКЛЮЧИТЕЛНО:

а. Свобода на изразяване и печата

Законът обезпечава свободата на изразяване, включително и свободата на печата, като правителството по принцип зачиташе тези права. При все това продължиха опасенията, че политически и корпоративен натиск, в съчетание с растяща и непрозрачна концентрация на собствеността върху медиите и мрежите за разпространение, както и държавното регулиране на ресурсите и издръжката на медиите, тежко накърняват медийния плурализъм.

Индексът за медийна устойчивост за 2017 г. на Международния съвет за изследвания и обмен (IREX) установява растящ политически натиск и използване на медиите от олигарси за „упражняване на влияние, уронване на престижа на политически и бизнес опоненти и манипулиране на общественото мнение” като основни заплахи за общественото доверие в медиите. Според IREX дейността на правителството възпрепятства развитието на свободните медии. Продължиха сигналите за насилие и сплашване на журналисти.

Свобода на изразяване: Хората по принцип критикуваха правителството без официални репресивни мерки срещу тях, въпреки че имаше няколко сигнала за репресивни инциденти. През м. август полицията призова на разпит Васил Коцев във връзка с публикацията му в социалните мрежи през м. април относно министър-председателя: "...това, което вършиш, ще те изхвърли не само от властта, а и ще ти отрежем главата! Това ли целиш! Българите да хванат пушките и ножовете! Денят идва!" Полицията принуди Коцев да подпише декларация, че повече няма да отправя заплахи срещу министър-председателя. По-късно министър-председателят се извини за прекомерната полицейска реакция.

Към м. септември издателят на „Икономедиа“ все още бе в процес на обжалване на глобата от 50 000 лв. (30 000 щ. д.), наложена от Комисията за финансов надзор (КФН) след публикации на издателството, които замесват името на председателя на комисията Стоян Мавродиев в схема за изпиране на пари и го обвиняват, че поддържа връзки с фигура от средите на организираната престъпност.

Законът предвижда от една до четири години лишаване от свобода за подбуждане към „език на омразата“. Законът дава определение на понятието „език на омразата“, като слово, което подбужда към омраза, дискриминация или насилие, основани на раса, етническа принадлежност, народност, религия, сексуална ориентация, семейно или социално положение или увреждане. През 2016 г. проучване на Институт „Отворено общество“ установи обезпокоителна тенденция на „нарастащо използване и приемане в публичното пространство на език на омразата“. Според НПО присъствието на националистически партии в правителството „овластява“ използването от техните привърженици на език на омразата по-скоро като норма, отколкото по изключение. Платени „тролове“ наводняваха форумите и социалните мрежи по всички медийни канали, целейки се в политически опоненти с расистки и ксенофобски коментари.

Към м. октомври в прокуратурата имаше заведени 14 наказателни преписки за реч на омразата и бяха издадени четири обвинителни акта срещу 12 лица; имаше четири присъди, включително две за лишаване от свобода.

Свобода на печата и средствата за масова информация: Медиите бяха активни и изразяваха широко разнообразие от мнения. Законите, които ограничават “речта на омразата”, се прилагат и спрямо публикации в печатните издания. Според *Световния индекс за свобода на пресата за 2017 г.* на „Репортери без граници“ в медийната среда „господства корупция и сговор между медии, политици и олигарси”. Докладът сочи, че е налице липса на прозрачност при предоставянето на държавно финансиране за определени медии, което действа като подкупване на редакторите, за да бъдат щадящи в своите политически репортажи или да се въздържат от отразяване на проблемни теми. Независимо от становището на Европейския съд по правата на човека от 2016 г., че издателите носят отговорност за съдържанието на своите читателски форуми, много малко от онлайн изданията налагаха по-строга политика върху публикуваните коментари. Вътрешните и международните организации критикуваха както печатните, така и електронните медии за липса на прозрачност на собствеността и финансирането, редакционни пристрастия и податливост на икономическо и политическо влияние.

На 21 март издателите на „Прас Прес“ – сатирично периодично издание, което критикува правителството – подадоха жалба до Комисията за защита на конкуренцията, в която се твърди, че фирма „Национална дистрибуция“ е злоупотребила с господстващото си положение на пазара на печатни издания, като е спряла продажбите на първия брой на „Прас Прес“ в своите обекти. Изданието е разпространено в тираж 10 000 бр. на 1 март. През м. юни комисията се произнесе, че „Национална дистрибуция“ не е нарушила правилата на конкуренцията, позовавайки се на доводите на самата фирма, че тя стопанисва между 5 000 и 10 000 обекта за продажба на печатни издания и е възможно до някои от тях изобщо да не са достигнали броеве от тиража на „Прас Прес“.

Насилие и тормоз: През м. юли, посред бял ден трима непознати мъже нападناха телевизионния водещ на сутрешния блок на Българската национална телевизия Иво Никодимов, докато се прибира у дома. Никодимов получи наранявания по лицето. Към м. септември все още не бяха известни нападателите и техните мотиви.

На 6 октомври депутатът Антон Тодоров каза на водещия на сутрешната програма на Нова телевизия Виктор Николаев, че “би го уволнил” за въпрос, свързан със силната критична позиция на Тодоров в миналото към партията, която понастоящем представлява в Парламента. Следващият гост на Николаев – заместник министър-председателят Валери Симеонов – обвини журналиста, че “клати държавата” и когато Николаев отвърна, че тя “сама се клати”, Симеонов намекна, че журналистът лесно може да загуби работата си. В отговор Асоциацията на европейските журналисти в България призова за бойкотиране на политици, които заплашват журналисти. И двамата политици в последствие

заявиха, че думите им са били извадени от контекст и погрешно тълкувани като заплахи. На 9 октомври Тодоров подаде оставка от Народното събрание с мотив, че желае да опази престижа на партията си, докато Симеонов поиска да получи извинение от четири електронни медии, за които е убеден, че са разтълкували погрешно думите му, и заплаши да ги съди.

През м. декември прокуратурата повдигна обвинение на Мартин Душев и на Веселин К. за нападението през 2016 г. над журналиста от Поморие Стоян Тончев, който получи множество фрактури и временно беше изпаднал в кома. Според Тончев нападението е било провокирано от критичната му позиция и разследването, в което изобличава корупционни сделки на местната власт.

Цензура или контрол върху съдържанието: Журналисти продължиха да сигнализируют за автоцензура, редакторски забрани за отразяване на определени лица и теми, както и налагане на политически възгледи от страна на корпоративни фигури. През м. март бизнесменът и издател Сашо Дончев заяви на бизнес форум, че е бил поканен на лична среща с главния прокурор, „за да ми каже, че моето поведение започва да става неприемливо и нетърпимо“. Според Дончев главният прокурор го е обвинил, че оказва подкрепа на конкретна политическа партия, упражнил е натиск върху него по отношение на статии в неговия вестник, заплашил е бизнеса му и го е предупредил, че комуникациите му се следят. Главният прокурор отрече всички твърдения, настоявайки че Дончев е организиран срещата и е поискал от него да упражни въздействие върху прокурори, разследващи случай, свързан с бизнеса на Дончев.

Законодателство за клевета/набедяване: Клеветата е противозаконна и се наказва с глоба от 3 000 до 15 000 лв. и обществено порицание. Журналистите, направили репортажи за корупция или служебна злоупотреба, предизвикваха множество дела за клевета, заведени от политици, ведомствени служители и други лица на обществена длъжност. Според Асоциацията на европейските журналисти журналистите обикновено губят подобни дела, защото рядко могат да представят категорични доказателства пред съда.

СВОБОДНО ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИНТЕРНЕТ

Държавата не е ограничаваше и не спираше достъпа до интернет, както и не цензурираше съдържание в мрежата, като нямаше достоверни сигнали, че правителството следи комуникациите в интернет без необходимите законови правомощия. Според Международния съюз по далекосъобщения през 2016 г. 63,5 на сто от домакинствата са имали достъп до интернет.

Службите за сигурност могат да осъществят достъп до електронни данни с разрешение от съда, когато разследват кибернетични или други тежки престъпления, както и до трафик на електронни данни в случаи, свързани с тежки престъпления или с националната сигурност (вж. също раздел 1.е.).

АКАДЕМИЧНА СВОБОДА И КУЛТУРНИ СЪБИТИЯ

Нямаше държавни ограничения върху академичната свобода и културните събития.

б. Свобода на мирно събрание и сдружаване

Конституцията и законите предвиждат свобода на мирно събрание и сдружаване и като цяло държавата зачиташе тези права.

в. Свобода на вероизповеданието

Вж. Доклад за състоянието на свободата на вероизповедание в световен мащаб на Държавния департамент на адрес: www.state.gov/religiousfreedomreport/.

г. Свобода на движение

Законът предоставя свобода на движение в рамките на страната, пътуване в чужбина, емиграция и репатриране, като правителството принципно зачиташе тези права.

Правителството си сътрудничи с ВКБООН и други хуманитарни организации за предоставяне на закрила и помощ на бежанци, лица, търсещи убежище, лица без гражданство и други уязвими лица.

Насилие срещу мигранти, бежанци и лица без гражданство: Правозащитните организации продължиха да съобщават за полицейско и обществено насилие срещу мигранти и лица, търсещи убежище, включително нападения, побой и унижение по границите на страната. През м. август, Софийски градски съд осъди Йордан Парталин и Роберт Ганев на лишаване от свобода по 10 години за опит за убийство на камерунски гражданин, търсещ убежище, който се е връщал към бежанския център, след като е бил в магазин за хранителни стоки. В първоначалния обвинителен акт опитът за убийство беше окачествен като акт на расизъм и ксенофобия, но тези обвинения бяха снети в хода на съдебния процес.

През м. октомври организацията „Лекари без граница“ съобщи за „случаи на малтретиране [на лица, търсещи убежище] по границите, а също и за прояви на насилие в полицейските участъци, в домовете за задържане и центрове“, както и че “деца и младежи бежанци често са подложени на побой и други форми на малтретиране”. През м. август трима афганистанци и петима сирийци сигнализираха, че са били върнати насила обратно към Турция, след като са били бити и обрани от българската полиция при опит да пресекат границата. В репортаж на Би Би Си от м. август, който почива на интервюта с мигранти и експерти от НПО, някои гранични органи бяха уличени в получаване на подкупи от мигрантите с цел улесняване на тяхното влизане в страната. Според Българския

хелзинкски комитет интервютата с мигранти сочат, че някои от служителите на българската гранична охрана са взели подкупи и са осигурили на мигрантите транспорт във вътрешността на страната.

Предвид общото намаляване на броя на мигрантите и на лицата, търсеци убежище, в страната, нямаше сигнали за граждански отряди, които извършват граждански арести на мигранти по границата с Турция. През м. август Окръжен съд – Бургас постанови, че няма достатъчно доказателства, че Петър Низамов незаконно е задържал трима афганистански мигранти, и го оправда. Срещу Низамов беше образувано наказателно производство въз основа на видеозапис, на който той е заедно с трима мигранти, повалени принудително на земята, с ръце, вързани зад гърба със „свински опашки“. Към м. октомври започналото през ноември 2016 г. разследване срещу самопровъзгласилия се за „повец на мигранти“ Динко Вълев в гр. Средец продължаваше. Вълев, който си беше направил видеоклип как задържа 16 мигранти и им отправя смъртни заплахи и обиди, е обвинен в дискриминация, насилие и омраза въз основа на етнически и национален произход.

Крайни националистически партии използваша антибежанска риторика в своите политически кампании. В своите предизборни платформи повечето политически партии призоваваха към ограничаване на миграционните потоци и засилена охрана по границите. Някои медии отразяваха бежанците в отрицателна светлина, твърдейки, че те били предимно фанатизирани елементи и терористи или че повечето от тях са икономически мигранти, а не лица, пълноправно търсеци убежище, като по този начин затвърждаваха отрицателните стереотипи, подхранващи обществена нетърпимост. Имаше случаи, при които кметове отказваха регистрация на бежанци с признат статут, а местните жители излизаха на протести срещу опитите в съответните населени места да се установят бежанци. През м. март общинският съветник от гр. Белене Красимир Тодоров призова местните граждани на протест срещу приютяването на сирийско семейство от католическия свещеник Паоло Кортезе. Семейството беше принудено да напусне Белене, а свещеникът, който получи смъртни заплахи, беше отзован от Ватикана, откъдето беше преустановена и помощта за региона.

ЗАКРИЛА НА БЕЖАНЦИ

Принудително връщане: Правителството предоставяше известна закрила срещу експулсирането или връщането на мигранти и лица, търсеци убежище, към държави, в които животът или свободата им ще бъдат застрашени поради тяхната раса, вероизповедание, националност, принадлежност към определена социална група или политически възгледи.

През м. декември ВКБООН разкритикува правителството, че е погазило принципа за отказ от принудително връщане чрез „експулсирането на повече от 2 500 [граждани на трети страни], както и чрез екстрадирането на турския гражданин

Абдула Буюк през август 2016 г., независимо от постановените две съдебни решения срещу неговата екстрадиция”.

НПО продължиха да критикуват правителството за депортирането на турски граждани, търсеци политическо убежище, без оглед на конкретния случай. Към м. септември 12 турски граждани бяха подали молби за закрила, като девет получиха отказ, а трима изчезнаха преди произнасянето на решението. Според правителството Турция официално е безопасна страна и всички откази са получили съдебно потвърждение.

Предоставяне на убежище: Законът предвижда предоставяне на убежище или бежански статут и държавата има изградена система за закрила на бежанците. Президентът може да предоставя убежище на лица, преследвани заради техните убеждения или дейност в защита на международно признати права и свободи. Министерският съвет може да осигурява временна закрила в случаи на масово навлизане на чужди граждани вследствие на въоръжен конфликт, гражданска война, насилие или повсеместно нарушаване на човешките права в страната на произход, ако е определено от Съвета на Европейския съюз.

Общият брой на лицата, търсеци убежище в страната, намаля почти с 94 на сто спрямо 2016 година. Независими наблюдатели имаха достъп до приемателните центрове за бежанци, чиито капацитет бе 5 190 места, а към края на годината бяха запълнени на 19%. Хуманитарни организации и доброволци предоставяха храна, образователна и друга помощ. НПО изразиха загриженост от липсата на държавен административен механизъм за ранно установяване, насочване и осигуряване на подходящи услуги за уязвими лица, търсеци убежище, като малолетни, хора с увреждания, лица в напреднала възраст, бременни жени и жертви на изнасилване, изтезания или други форми на тежко физическо или сексуално насилие.

Свобода на движение: През м. септември властите взеха решение за ограничаване движението на лицата, търсеци убежище, в рамките на административния район на приемния център, в който са настанени. Ограничението важи до приключването на преписката за признаване на статут.

Достъп до основни услуги: На 12 юли правителството прие нова наредба за интеграция на бежанците, по силата на която на кметовете се дават правомощия за подписване на споразумения за интеграция с лица, получили бежански статут, в които се предвиждат основните услуги: жилищно настаняване, образование, езиково обучение, здравно обслужване, професионална квалификация и помощ при намиране на работа, до които те ще получат достъп, както и задълженията на компетентните институции. До м. септември, нито един бежанец не беше подписал споразумение за интеграция. Според Държавната агенция за бежанците местните власти гледат с неохота на настаняването и интегрирането на бежанци. Освен това, бежанците, които се надяват да се установят в западноевропейска държава, не проявяват особено желание да подписват подобни споразумения.

Трайни решения: Властите приемаха бежанци за презаселване, предлагаха натурализация на бежанците, които пребивават на територията на страната и ги подпомагаха при тяхното доброволно завръщане по домовете им. Към м. септември страната беше приела 50 бежанци, преразпределени от Гърция, в рамките на договорена квота от 1 302 лица.

Временна закрила: Държавата предоставяше хуманитарна закрила на лица, които не удовлетворяват критериите за бежанци. Към м. септември беше осигурена закрила на 782 лица.

ЛИЦА БЕЗ ГРАЖДАНСТВО

През м. септември държавата за първи път присъди статут на лице без гражданство. Към м. декември, по данни на Министерство на вътрешните работи, 43 лица бяха получили такъв статут, процедурите на 30 кандидати за статут на лице без гражданство все още не бяха приключили и двама кандидати бяха получили отказ. През м. декември 2016 г., чрез изменения в закона се въведе процедура за присъждане на статут на лице без гражданство.

РАЗДЕЛ 3. СВОБОДА НА УЧАСТИЕ В ПОЛИТИЧЕСКИЯ ПРОЦЕС

Конституцията и законът предоставят на гражданите възможност да избират правителството си посредством редовни свободни и честни избори с тайно гласуване, основани на всеобщо избирателно право.

Избори и политическо участие

Последни избори: На 24 март в страната се проведеха извънредни избори за Народно събрание. Централната избирателна комисия не отчете никакви съществени изборни нередности, като повечето политически коментатори счетоха, че изборите са били свободни и честни. „Прозрачност без граници“ отбеляза увеличена честота на сплашване на избиратели и други неподходящи форми на въздействие, но и по-малко купуване на гласове в сравнение с предишни избори.

Пет партии или коалиции преминаха 4-процентната бариера, изискуема за представителство в Народното събрание. В заключителния доклад на мисията за наблюдение към Службата за демократични институции и човешки права (СДИЧП) към Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, публикуван на 30 юни, се заявява, че “изборните кандидати имаха свободен достъп до избирателите” и “налице е зачитане на основните права и свободи”. В доклада също се отбелязва, че „някои партии използват подстрекателска и ксенофобска риторика, най-вече срещу ромското и турското малцинство”.

Законът забранява воденето на предизборна политическата агитация на езици, различни от българския. СДИЧП нееднократно е отбелязвала, че това изискване, както и липсата на официална информация за гласоподавателите на езиците на малцинствата, ограничава възможността им да разбират изборните правила и да участват активно в изборния процес. На 11 март Централната избирателна комисия забрани предизборен клип на партия Демократи за отговорност свобода и толерантност, който съдържа субтитри на турски език.

НПО съобщиха, че законовите изисквания за адресна регистрация ограничават възможността на ромите, живеещи в незаконни жилища, да получат лични карти, което на свой ред им пречи да се регистрират и да гласуват на избори.

В доклада на СДИЧП се отбелязва, че независимо от законовите разпоредби, които предвиждат улеснения за хората с увреждания, “предприетите мерки са недостатъчни, за да обезпечат равностойно участие, особено за хора с увреждане на зрението, които не могат да гласуват независимо”.

Докато броят на случаите със съмнение за изборна измама през първите шест месеца остана относително малък – 102 в сравнение със 125 за същия период през 2016 г. – имаше спад с повече от 60 на сто в броя на наказателните производства и присъдите. По време на изборите през м. март прокуратурата отчете, че е получила повече от 860 сигнала за нарушения, като е намерила 91 от тях за основателни и е образувала в тази връзка досъдебни производства. През м. юли прокурорите, разследващи случаи на корупция, обвиниха Манол Генов, депутат в Народното събрание и член на Българската социалистическа партия, че в последните избори е бил замесен в схема за купуване на гласове в Асеновград. Генов е обвинен, че е организиран на почти 70 лица да бъде заплатена сумата от 25 лв.

Политически партии и политическо участие: Законът изисква една политическа партия да има поне 2 500 членове, за да бъде регистрирана официално. Макар Конституцията да не допуска учредяването на политически партии по етнически признак, тази забрана не ограничаваше ролята на някои етнически малцинства в политическия процес, като редица партии представляваха различни етнически групи.

Участие на жените и малцинствата: Няма закони, с които се ограничава участието на жените и представителите на малцинствата в политическия процес, така че те вземаха участие. Турското етническо малцинство заемаше 8% от местата в парламента, а жените – 25 на сто. Нямахме обаче депутати от ромски произход. Докато турското етническо малцинство се радваше на справедливо представителство по отношение на назначаемите длъжности, ромите не бяха представени в достатъчна степен. Етнически турци, роми и помаци (потомци на българи славяни, приели исляма по време на Османското владичество) заемаха изборни длъжности в местната власт.

Към м. ноември пред Комисията за защита от дискриминация бе в ход разглеждането на случая с кмета на Кюстендил Петър Паунов, който през 2015 г. забрани на жителите на ромския квартал „Изток“ да участват в местен референдум с твърдението, че пословичната склонност на ромите да търгуват с гласовете си ще дискредитира резултатите.

РАЗДЕЛ 4. КОРУПЦИЯ ВЪВ ВЛАСТТА И ЛИПСА НА ПРОЗРАЧНОСТ В УПРАВЛЕНИЕТО

Макар законът да предвижда наказания за корупция на длъжностни лица, властите не прилагаха законовите разпоредби ефективно и длъжностни лица във всички държавни институции участваха безнаказано в корупционни практики. Корупционните практики обхващаха подкупи, конфликт на интереси, сложни схеми за длъжностно присвояване, нарушения по линия на обществените поръчки и търговия с влияние.

Според НПО в държавата не са налице устойчиви антикорупционни механизми. Докладът на Европейската комисия по Механизма за сътрудничество и проверка от м. ноември отбеляза, че “борбата с корупцията по високите етажи на властта... продължи да бъде предизвикателство” и че в страната “броят на конкретните дела за корупция по високите етажи на властта, завършили с влезли в сила осъдителни присъди, е много ограничен”. Според НПО държавните институции не прилагат системен подход в сътрудничеството си с гражданското общество.

Корупция: Според анализаторски организации, като Центъра за изследване на демокрацията и Института за пазарна икономика, корупцията представлява най-наболелия политически, икономически и социален проблем в страната. Институтът критикува липсата на реформи в административните органи за борба с корупцията, заключвайки, че лошите антикорупционни резултати на страната се дължат на слабости в институционалната рамка и на незадоволителната работа на прокуратурата. През м. януари „Прозрачност без граници“ – България заяви, че усилията за модернизация на антикорупционната администрация в страната бележат спад.

В годишния си доклад от 2016 г. прокуратурата прави заключението, че по-ефективното наказателно преследване на корупционните престъпления до голяма степен зависи от приемането на съществени изменения в Наказателния кодекс и в Наказателно-процесуалния кодекс. Разследващите органи не можеха да работят по случаи на корупция по високите етажи на властта, тъй като висшестоящите длъжностни лица често се прикриват зад властите или зад икономически субекти, за да избегнат лична отговорност. Към м. октомври прокурорите бях образували

352 наказателни производства срещу 435 лица, като съдилищата бяха осъдили 259 лица, включително с издадени 192 присъди за лишаване от свобода.

През м. юли прокуратурата повдигна обвинения на депутата Живко Мартинов от Добрич за изнудване. Мартинов е обвинен, че е изнудил местен бизнесмен с четири тона суджук, отправял е заплахи срещу полицаи и ги е принудил да прикрият ПТП, в което е замесен бивш заместник-министър, както и че е сплашвал директора на държавно предприятие с цел да повлияе на назначенията и уволненията на служителите. Съставянето на обвинителния акт предстоеше към м. ноември.

През м. април Софийски градски съд образува второ производство срещу бившия директор на националното разузнаване Кирчо Киров за длъжностно присвояване в размер на 5,1 млн. лв. През м. май 2016 г. Киров получи десетгодишната присъда за финансови злоупотреби в размер на 4,7 млн. лв., но впоследствие Върховният касационен съд върна делото за повторно разглеждане поради процесуални грешки.

В случаи на корупция бяха намесени и съдебната система, и органите на реда. През м. юни прокуратурата повдигна обвинения срещу осем митнически служители на ГКПП Кулата за приемане на подкупи. Към м. септември все още не беше приключило разследването срещу петимата гранични полицаи от Свиленград, обвинени в получаване на подкупи от каналджии на мигранти.

По данни на организацията Програма „Достъп до информация“ през 2016 г. едва 36% от публичните институции са спазили законовото изискване да публикуват декларациите за конфликт на интереси на своите служители.

Деклариране на имущество: Законът задължава лицата, заемащи висши държавни длъжности, да декларират публично обстоятелства, при които биха могли да бъдат обвинени в използване на служебното си положение за лично облагодетелстване. Сметната палата заверява и извършва текущ контрол на тези декларации за всички длъжностни лица, освен за магистратите, чиито декларации се контролират от Инспектората към Висшия съдебен съвет. На висши държавни служители, неподдали декларация за публичност на имуществото си, могат да бъдат наложени глоби в размер до 1 500 лева и до 5 000 лева в случай на повторно нарушение; за магистратите размерът на тези глоби варира съответно между 3 000 и 6 000 лв.

РАЗДЕЛ 5. ОТНОШЕНИЕ НА ПРАВИТЕЛСТВОТО КЪМ РАЗСЛЕДВАНИЯ НА МЕЖДУНАРОДНИ

И НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИ ОРГАНИЗАЦИИ ПО ТВЪРДЕНИЯ ЗА НАРУШЕНИЯ НА ЧОВЕШКИТЕ ПРАВА

Редица местни и международни правозащитни организации като цяло осъществяваха дейността си без ограничения от властите, като разследваха и публикуваха разкритията си по случаи, свързани с човешките права. Правозащитни наблюдатели съобщаваха за нееднаква степен на съдействие от страна на различни представители на националната и местната власт. Все по-често се използваше публична реторика, насочена срещу правата на човека и работата на НПО. Някои политически партии, граждански движения и медии настояваха за закриването на определени НПО, тъй като получавали финансиране от чуждестранни донори. През м. април местната НПО Фондация за хуманитарни и социални изследвания публикува доклад, в който се твърди, че през предходните три години пропагандата, насочена срещу гражданските движения, гражданските протести, правозащитните организации и НПО като цяло е нараснала десетки до стотици пъти.

Държавни институции за защита на правата на човека: Омбудсманът е независим конституционен орган, който се избира от Народното събрание с петгодишен мандат. Омбудсманът разглежда жалбите на граждани във връзка с нарушения на техните права и свободи. Той може да изисква информация от властите, действа като посредник при решаване на спорове, дава предложения за преустановяване на съществуващи практики, предоставя информация на прокуратурата и сезира Конституционния съд с цел отмяна на противоконституционни законови разпоредби.

Към месец октомври институцията на омбудсмана бе получила с 15% повече жалби в сравнение със същия период на 2016 година. Преобладаващата част от тях са свързани с правата на потребителите, програми за социално подпомагане и имотни проблеми, в това число принудително изваждане от жилища. В определени случаи властите предприемаха мерки във връзка с препоръки на омбудсмана, като коригираха свои практики и нормативни разпоредби.

Комисията за защита от дискриминация е независим специализиран орган за предотвратяване и защита от дискриминация и гарантиране на равни възможности.

Една от постоянните комисии към Народното събрание се занимава с вероизповеданията и правата на човека.

РАЗДЕЛ 6. ДИСКРИМИНАЦИЯ, ОБЩЕСТВЕНО НАСИЛИЕ И ТРАФИК НА ХОРА

Жени

Изнасилване и домашно насилие: Законът криминализира изнасилването и като цяло властите прилагаха разпоредбите му, когато информация за престъплението е била доведена до тяхното знание. Присъдите за изнасилване могат да достигнат до двадесет години лишаване от свобода. Макар властите да имаха възможност да преследват като престъпление изнасилването между съпрузи, те рядко се възползваха от нея.

Според Алианса за защита от насилие, основано на пола, законът не криминализира всички форми на насилие срещу жени и държавата не прилага последователни политики с адекватно финансиране за предотвратяване и защита на жените от насилие. КСИ също изрази загриженост поради недостатъчния брой държавни приюти за жертви на домашно насилие. Законът определя като домашно насилие всеки акт или опит за сексуално насилие или физически, психологически, емоционален или икономически натиск върху членовете на семейството на лицето или между лица, живеещи на съпругески начала. Той дава на съда правото да налага глоби, да издава ограничителни заповеди или такива за принудително извеждане от жилището или да изисква специализирано психологическо консултиране. Неспазването на ограничителна заповед може да доведе до лишаване от свобода до три години или глоба в размер на 5 000 лв.

НПО продължиха да изразяват загриженост, че властите не поддържат официална статистика за случаите на домашно насилие и други форми на насилие срещу жени. Според тях властите не допускат, че става въпрос за „феминцид“ (убийство на жени и момичета поради техния пол), когато документират и анализират убийствата на жени. Фондация „Асоциация Анимус“ и други НПО предоставяха краткосрочна закрила и психологическо консултиране на жертви в 22 кризисни центъра и убежища в цялата страна. Полицията и социалните работници насочваха жертвите на домашно насилие към убежищата, поддържани от НПО. Организацията за защита на правата на жените продължаваха да настояват, че държавата няма сериозни политики в сферата на равенството между половете и домашното насилие.

Сексуален тормоз: Законът определя сексуалния тормоз по-скоро като специфична форма на дискриминация, отколкото като наказателен състав, въпреки че прокурорите могат да установяват случаи, в които сексуалният тормоз включва и принуда, съчетана със сексуална експлоатация. Ако бъде преследван

като принуда, сексуалният тормоз е наказуем с до шест години лишаване от свобода.

Принудителен контрол върху числеността на населението: Нямаше сигнали за принудителни аборти, насилствена стерилизация и други насилствени методи за контрол върху числеността на населението. Данни за майчинската смъртност и употребата на противозачатъчни средства могат да се видят тук: www.who.int/reproductivehealth/publications/monitoring/maternal-mortality-2015/en/.

Дискриминация: Макар законът да дава на жените същите права като на мъжете, включително на равно заплащане за еднакъв труд, жените се натъкнаха на известна дискриминация по отношение на икономическото участие и политическото овластяване. Законът за равнопоставеност на жените и мъжете от 2016 г. предвижда равни възможности във всички сфери на обществения, икономическия и политическия живот, равен достъп до всички обществени ресурси, равностойно третиране и изключване на дискриминацията и насилието въз основа на пола, балансирано представителство на мъжете и жените във всички власти и преодоляване на стереотипите, основани на пола.

Деца

Регистрация при раждане: Гражданството произтича от родителите на лицето. Законът изисква регистрацията на всички раждания в срок до седем дни, без да прави разлика между момчета и момичета.

Образование: Държавното образование е всеобщо и задължително до 16-годишна възраст, както и бесплатно до 12 клас, но властите не прилагаха ефективно изискванията за посещаване на училище. През м. август властите установиха, че повече от 206 000 деца на възраст между 5 и 18 години са отпаднали от учебния процес или изобщо не са посещавали училище. През м. септември екипи в състав от полицейски служители, социални работници, педагогически експерти и училищни служители посетиха хиляди домове из страната, за да насърчат родителите да изпратят децата си на училище.

Насилие срещу деца: Насилието срещу деца продължава да бъде проблем. През месец юни омбудсманът отчете, че за две години броят на случаите на насилие срещу деца в училище се е удвоил. Омбудсманът поде инициатива за национална коалиция срещу телесното наказание и насилието срещу деца. През м. февруари правителството прие четиригодишна Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца.

Действащи бяха пет възпитателни училища-интернати, в които бяха настанени приблизително 165 деца на възраст от осем до 18 години. През м. септември Министерството на образованието закри социално-педагогическия интернат в Драгоданово след сигнали за нарушения през 2016 година.

През м. март Агенцията за социално подпомагане сигнализира, че поради незадоволителни грижи и проява на грубо отношение, през 2016 г. властите са отнели правата на 235 приемни семейства и са настанили децата при други приемни родители.

Държавата осигурява финансиране за 24-часова телефонна линия, поддържана от НПО, на която децата могат да потърсят съвети, информация и подкрепа, както и да подадат сигнали за насилие.

Ранен и принудителен брак: Минималната възраст за встъпване в брак е 18 години. В изключителни случаи лице може да сключи брак на 16 години с разрешение на районен съд. НПО критикуваха властите, че разглеждат ранните бракове и произтичащото от тях ранно родителство по-скоро като етнически ромски проблем, отколкото като проблем, свързан с пола, но признаваха, че детските бракове са преобладаващо проблем в ромската общност.

Сексуална експлоатация на деца: Законът прави разграничение между склоняване на деца към проституция, за което се предвиждат от две до осем години лишаване от свобода и глоба до 15 000 лева и трафик на деца с цел сексуална експлоатация, за което се предвиждат до десет години лишаване от свобода и глоба до 20 000 лева. Минималната допустима от закона възраст за секс по взаимно съгласие е 14 години. Законът забранява детската порнография и предвижда за нарушителите до шест години лишаване от свобода и глоба до 8 000 лева.

Разселени деца: Броят на непридружените малолетни, потърсили убежище, намаля с повече от 80 на сто спрямо 2016 година. Омбудсманът призова властите да преустановят практиката на задържане на деца в приемни центрове за незаконни мигранти, като сигнализира, че медицинското обслужване в тези центрове продължава да бъде незадоволително поради липса на превод и здравни грижи за големия брой настанени деца.

Деца в институции: Държавата закри всички домове за деца с увреждания, като част от план за закриването на всички такива институции до 2025 г. и замаяната им с грижа, базирана в общността. НПО изразиха загриженост поради факта, че осъществяването на плана се бави, като критикуваха системата за финансиране на новите центрове на база дете на ден, която ги стимулира да запълват настанителния капацитет на центъра без оглед на потребностите на отделните деца. Българският хелзинкски комитет изрази загриженост, че въпреки политиката си на деинституционализация, държавата продължава да праща деца в институции.

В доклада си от м. декември КСИ изрази “сериозна загриженост” относно “липсата на разследване на смъртта на 238 деца с психични увреждания, починали в периода 2000-2010 г.” както и “стъписване от изявлението, че след проведени 22

проверки във въпросните институции не са установени случаи на нечовешко отношение към децата от страна на служителите в специализираните домове”.

Властите извършиха проверки в новите центрове и разкриха злоупотреби и прояви на насилствено отношение към настанените в тях деца. Например, през м. октомври 2016 г. омбудсманът установи, че независимо от смяната на ръководството на възпитателното училище-интернат в с. Подем, персоналет продължава да налага непозволени наказания и между учениците има насилие.

Международно отвлечение на деца: Страната е ратифицирала Хагската конвенция от 1980 г. за гражданските аспекти на международното отвлечение на деца. Вж. *Годишния доклад на Държавния департамент за международното отвлечение на деца* на travel.state.gov/content/childabduction/en/legal/compliance.html.

Антисемитизъм

Преброяването от 2011 г. установи 1 130 евреи в страната. Местните еврейски организации оценяват реалния им брой на 5 000.

В сайтовете на социалните мрежи, както и в коментари към статии, публикувани в интернет медиите, продължи редовно да се появява антисемитска реторика. Организацията на евреите в България „Шалом“ посочи, че през годината не е имало крайни проявления на антисемитизъм, но изрази загриженост относно бездействието на правителството и пасивността на политическите лидери по отношение на по-дребни прояви от такъв характер. Организацията се оплака, че властите вече не обръщат внимание на футболни агитки, които показват нацистки символи по време на футболни мачове или квалифицират тези действия като спортно хулиганство, а не като престъпления от омраза. В туристическите региони на страната широко се предлагат сувенири с нацистки символи.

През м. февруари кметът на София отказа да разреши провеждането на шествие в памет на генерал Христо Луков, личност от периода на Втората световна война, известна с антисемитските си възгледи и пронацистките си действия. Макар това решение да не възпря провеждането на събитието, то успя да ограничи участието в него и мащаба му. Няколко дни преди марша 30 активисти и студенти протестираха срещу проявата, като носеха плакати, отхвърлящи нацизма, фашизма, и настроенията срещу бежанците и мигрантите.

През м. март правителството одобри кандидатурата на страната за пълноправно членство в Международния алианс за възпоменание на Холокоста (МАВХ). На 30 юни статутът на страната беше повишен от “наблюдател” до “ лиезон”. На 18 октомври правителството прие работно определение на понятието „антисемитизъм“, договорено през 2016 г. между МАВХ и заместник-министъра на външните работи Георги Георгиев, избран за национален координатор за борба с антисемитизма.

На 17 май заместник-министърът на регионалното развитие Павел Тенев подаде оставка, след като в социалните мрежи се разпространи неговата снимка отпреди девет години, на която той отправя поздрав към восъчната фигура на нацистки офицер в парижки музей. Заместник министър-председателят Валери Симеонов защити Тенев с коментар, че като студент през 70-те години и той самият е посещавал концлагера Бухенвалд и е възможно да си е направил някои „майтапчийски снимки“. „Шалом“ заклеими коментарите на Симеонов, изразявайки „съжаление и тревога, че подобни хора са на ръководни постове в управлението“. През м. юни в популярна телевизионна програма бяха излъчени подобни снимки на президентския съветник Пламен Узунов, облечен в нацистка униформа. Узунов отказа да подаде оставка, като обясни, че се е облякъл по този начин за коледно празненство.

През м. септември вандали оскверниха гробове в еврейското гробище в София, като повалиха надгробни паметници и счупиха плочи на гробове. Към м. октомври органите все още провеждаха разследване на инцидента. Представители на държавната и местните власти помогнаха на „Шалом“ за възстановяване на щетите.

През м. ноември журналистът от „София Глоуб“ Иманюел Маркъс получи расистки имейл със смъртни заплахи.

Трафик на хора

Виж Доклад за *трафика на хора* на Държавния департамент на www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Хора с увреждания

Законът забранява дискриминацията срещу хора с физически, сензорни, умствени и психически увреждания, но властите не прилагаха ефективно тези разпоредби. Те насочваха усилията си предимно към осигуряването на пенсии за инвалидност, социални услуги и институционална грижа.

През м. септември Министерството на труда и социалната политика се оплака от многобройните случаи на издадени удостоверения от трудово-експертните медицински комисии (ТЕЛК), като цитира почти цели села, в които децата са получили степен на инвалидност. НПО критикуваха ТЕЛК като модел за оценка на уврежданията. Те настояваха, че понеже системата определя лицата като „нетрудоспособни“, в крайна сметка ги обрича на бедност.

Според омбудсмана държавата не полага достатъчно усилия да интегрира хората с увреждания в обществото.

Макар законът да изисква улеснен достъп до сгради за хората с увреждания, прилагането му при някои нови благоустройствени проекти, както и при съществуващи неремонтирани сгради, изоставаше.

Законът насърчава наемането на работа на хора с увреждания, като предоставя на работодателите субсидия, която покрива от 30 до 50% от разходите за осигуряване, както и тези по адаптиране и оборудване на работните места съобразно нуждите им. Според Българския хелзинкски комитет обаче държавата не предоставя реални възможности за професионална квалификация и заетост на свободния пазар.

Лицата с психически и физически увреждания често бяха настанявани в институции, разположени в отдалечени райони.

По данни на Националния статистически институт близо 17% от учащите се със специални образователни потребности се обучават в 55 „специални училища“, докато останалите посещават нормални училища. Учениците, завършили специални училища, получават дипломи, които не им дават право за продължаване на образованието в образователните институции на следващо ниво. Според НПО и Държавната агенция за закрила на детето преобладаващата практика е на децата с увреждания да се гледа като на медицински проблем, а липсата на приобщаваща социална среда и недостатъчната помощна инфраструктура допринасят за институционализацията.

Законът предвижда специални мерки за достъп на хората с увреждания до избирателните секции, в това число и мобилни избирателни урни, гласуване в избирателна секция по тяхно предпочитание и възможност за асистирано гласуване. Според СДИЧП тези мерки „не са достатъчни, за да гарантират равностойното участие, особено за лица с увредено зрение, които не могат да гласуват самостоятелно“.

Национални, расови и етнически малцинства

Българският хелзинкски комитет отчете общо покачване на проявите на расова дискриминация срещу роми. Медиите често описваха ромите и други малцинствени групи с дискриминационен, унизителен и оскърбителен език. Националистическите партии като „Атака“ и Патриотичен фронт провеждаха политическите си кампании въз основа на силни антиромски, антитурски и антисемитски лозунги и риторика. На 25 октомври Районният съд – Бургас осъди заместник министър-председателя Валери Симеонов за изявления, направени през 2014 г., когато е бил депутат в Народното събрание. Съдът постанови, че изявленията на Симеонов относно ромите представляват оскърбително и унизително отношение, като го осъжда да преустанови деянието и да се въздържа в бъдеще от по-нататъшни нарушения.

През м. юни граждани, журналисти, представители на академичните среди и правозащитници подписаха петиция до министър-председателя срещу назначаването на Валери Симеонов начело на Националния съвет за сътрудничество по етнически и интеграционни въпроси с настояване за неговата оставка. През м. юни инцидент със сбиване между роми и представители на местния младежки клуб по гребане в Асеновград отприщи вълна от масови протести, които продължиха повече от два месеца.

НПО обвиниха правителството в нежелание да предприеме мерки срещу антиромските нагласи и езика на омразата. В докладът на Комитета за премахване на расовата дискриминация (КПРД) от м. май се изразява дълбока тревожност поради нарастващите случаи на използване на език на омразата и престъпления от омраза, „насочени срещу турци, роми, мюсюлмани, евреи и лица с африкански произход, както и мигранти, бежанци и лица, търсещи убежище.”

Липсата на наказателно преследване на престъпленията от омраза остана проблем, също както и кратките и условните присъди, издадени спрямо осъдените лица. Едно от изключенията е присъдата на Иван Николов от Окръжен съд – Пазарджик, произнесена на 30 юни, за извършено убийство на възрастна двойка роми с расистки мотив. Николов беше осъден на 25 години лишаване от свобода.

През м. ноември прокуратурата обвини 21-годишен мъж в убийството на 47-годишния Христомир Владимиров. През м. януари група от скинхедс нанесе побой на Владимиров, който разхождал кучето си в ромския квартал във Велико Търново. Семейството му вярва, че скинарите са го убили, защото са го взели за ром.

През м. април Европейският съд по правата на човека издаде заповед правителството да замрази планираното събаряне на ромски къщи в „Арман махала“ в Пловдив, докато властите не предоставят подходящо алтернативно жилищно настаняване за бременните, децата, възрастните хора и болните лица.

Законът забранява етническата сегрегация в многоетническите училища и детски градини, но допуска изцяло сегрегирани училища. Ромските деца често посещават практически сегрегирани училища, където качеството на образованието е занижено. Има и случаи на български ученици, напускащи десегрегирани училища, които по този начин отново стават сегрегирани.

Прояви на насилие, дискриминация и други актове на грубо отношение въз основа на сексуална ориентация и полова идентичност

Законът забранява дискриминацията въз основа на сексуална ориентация и полова идентичност, но властите не прилагаха ефективно тази забрана. Законът не признава престъпленията от омраза, извършени въз основа на сексуалната

ориентация и половата идентичност. НПО поддържаха твърдението, че тъй като хомофобията и трансфобията не се признават като мотиви за престъпление, от което да последват по-сурови наказания, компетентните органи често отказват да разследват и да преследват наказателно подобни състави.

При все че сигналите за насилие срещу лесбийки, гей, бисексуални и транссексуални и интерсекс (ЛГБТИ) лица бяха рядкост, обществените предразсъдъци и дискриминацията, особено при наемане на работа, оставаше проблем.

НПО заявявиха, че е обичайно за хора, за които се подозира, че са хомосексуални, да бъдат уволнявани, като същите не са склонни да търсят правата си в съда от страх да не бъдат разпознати като представители на ЛГБТИ общността. НПО недоволстваха, че повечето партии в Народното събрание, министрите в кабинета и общинските власти приемат неохотно идеята за встъпване в диалог за предизвикателствата, пред които е изправена ЛГБТИ общността и свързаните с тях политически въпроси. На 10 юни в центъра на София се проведе десетият ежегоден прайд парад, на който се стекоха повече от 2 000 участници. Общината разреши едновременното провеждане на контрасъбитие с близо 70 участници непосредствено до началната точка на прайда, но засиленото полицейско присъствие предотврати възможността от нападения над участниците в парада.

През м. юли Софийският апелативен съд удължи срока на присъдата за лишаване от свобода, издадена срещу Александър Георгиев и Радослав Кирчев (на 15 години и шест години, съответно) за хомофобското убийство на студента Михаил Стоянов, с мотива, че долуйнстанционният съд неоснователно е занижил първоначалното наказание поради младежката възраст на обвиняемите и проточилото се съдебно производство.

Обществена стигма във връзка с ХИВ и СПИН

Съгласно Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции „въпреки огромния медицински напредък в лечението на ХИВ, много малко е постигнато за преодоляване на стигмата и дискриминацията“ [по отношение на ХИВ]. Отрицателните обществени нагласи оказват силно въздействие върху хората с ХИВ/СПИН.”

Имаше сигнали, че пациенти с ХИВ/СПИН са били поставени при неадекватни условия в медицинските заведения, както и за дискриминация от страна на лекари, отказали да ги лекуват, поради страх от заразяване с болестта. Като правило пациентите не оспорваха тези прояви в съда заради социалната стигма, свързана с ХИВ/СПИН.

Други форми на обществено насилие и дискриминация

Към м. октомври нямаше напредък в разследването на нападението срещу председателя на Българския хелзинкски комитет Красимир Кънев, извършено през м. октомври 2016 година. Кънев пострада с леки телесни повреди. Редица правозащитни организации и активисти заявиха, че инцидентът е следствие от атмосфера, способстваща разпространението на език на омразата и извършването на актове на насилие. НПО също посочиха, че има нарастващо публично използване на език на омразата и ръст на престъпленията от омраза. Българският хелзинкски комитет съобщи, че определени печатни издания и онлайн медии във все по-голяма степен взимат на прицел правозащитни активисти, адвокати и журналисти, като преднамерено отразяват прес-съобщенията на организацията в изопачен смисъл, така че тя да бъде представена като предателска, пристрастна и антибългарска. Служителите на Българския хелзинкски комитет също сигнализираха, че често са им били отправяни заплахи.

В някои населени места се проведоха антимигрантски протести. През м. февруари жителите на Широка лъка протестираха срещу настаняването от страна на Държавната агенция за бежанците на двама непридружени малолетни от Афганистан в местния Дом за деца лишени от родителска грижа. Местните жители изразиха тревога за собствената си сигурност и тази на децата си, както и за възможно отрицателно отражение върху туризма. Първоначално властите преместиха афганистанските момчета от Широка лъка в Пловдив, а след това – в Хасково, където местните жители също не ги приеха. В крайна сметка едното момче беше настанено в Свиленград, а другото – в София.

РАЗДЕЛ 7. ТРУДОВИ ПРАВА

а. Свобода на сдружаване и право на колективно трудово договаряне

Законът дава на работещите правото да образуват и членуват в независими синдикати, да се договарят колективно и да провеждат законни стачки. Законът забранява антисиндикалната дискриминация, дава на работещите възможността да получат до шест месечни работни заплати като обезщетение за незаконно уволнение и урежда правото на служителя да иска връщане на работа при такова уволнение. При подозрения за дискриминация въз основа на синдикално членство работещите могат да подават жалби пред Комисията за защита от дискриминация, пред която към месец октомври имаше заведени четири такива жалби.

Налице са някои ограничения на тези права. Законът забранява на служителите на министерствата на отбраната и на вътрешните работи, на Държавна агенция „Разузнаване“, Националната служба за охрана, съдилищата, прокуратурата и следствието (колективно наричани „съдебна власт“) да стачкуват. Те имат

възможност да заведат дела срещу държавата като обезпечаване на процедурна гаранция в защита на своите права.

През м. юли Народното събрание прие законодателни изменения, с които на останалите държавни служители се дава правото на стачка, с изключение на онези от тях, които заемат висши ръководни длъжности като директори и главни секретари. Освен това законът засяга правото на транспортните работници да стачкуват, като ограничава възможността им да организират свои административни действия и да формулират програми. Синдикатите твърдяха, че законовите ограничения върху правото на стачка и липсата на наказателна отговорност за работодатели, бавещи изплащането на трудови възнаграждения, са в противоречие с конституцията. Когато работодатели и синдикати постигнат колективно споразумение на отраслово ниво, те трябва да получат съгласието на министъра на труда, за да важи то за всички предприятия в отрасъла. Законът не дава на държавните служители право на колективно договаряне.

Ресурсите, проверките и усилията по ликвидиране на последствията от нарушенията като правило бяха адекватни. Синдикалните лидери обаче заявиха, че държавата не прилага ефективно трудовото право. Те се оплакаха, че съдебните производства за връщане на работа на несправедливо уволнени работници често отнемат години и че глобите от 250 до 2 000 лева в случаите на дискриминация, както и обезщетението в размер до шест брутни месечни възнаграждения при незаконните уволнения, не възпират в достатъчна степен антисиндикалната дискриминация, особено в големите или високопечелившите предприятия. Заявиха също, че законът не предоставя ефективна защита срещу намеса на работодатели в синдикалната дейност.

Като цяло властите уважаваха свободата на сдружаване и правото на колективно договаряне. Синдикатите продължиха да съобщават за случаи на работодатели, които възпрепятстват, упражняват тормоз и натиск върху служители, включително чрез преместване, уволнение и понижаване в длъжност на синдикални лидери и членове. В допълнение синдикатите заявиха, че някои работодатели не участват в трудовото договаряне добросъвестно и не изпълняват договорите. Синдикални лидери отбелязаха, че работодатели, които са се опитвали да принуждават новоназначени служители да подписват декларации за отказ от синдикална дейност, са преустановили тази практика, след като синдикалните лидери публикували имената им. Съдебните и административните процедури бяха адекватен способ за уреждане на искове. Конфедерацията на независимите синдикати в България събщи за работодатели, които нарушават закона и омаловажават колективното договаряне, като допускат работници, които не са синдикални членове, да се възползват от условията на колективните договори.

б. Забрана на насилствен или принудителен труд

Законът забранява всички форми на насилствен или принудителен труд. Властите не разполагаха с достатъчно ресурси, за да се справят с растящия брой случаи на

международен трафик с цел трудова експлоатация, а инспекторите по труда не бяха достатъчно добре обучени, за да разкриват случаи на принудителен труд. Според Агенцията на ЕС за основните права институциите в страната насочват вниманието си изключително към случаи на трафик на хора, но не успяват да разпознаят и да преследват случаи на тежка трудова експлоатация, освен ако тя не е свързана с трафик. Посредством своите комисии за борба с трафика на хора на централно и местно ниво държавата проведе кампании за превенция на принудителния труд, както и обучения за служители на правоохранителната система и на доброволци. Наказанията за нарушения са от 2 до 15 години лишаване от свобода, но не са достатъчно строги, за да възпрат нарушителите. Служителите на правоохранителните органи не разполагаха с достатъчен капацитет за разследване на случаи на принудителен труд, а следствените действия отнемаха дълго време.

Имаше сигнали за семейства или престъпни организации, принуждаващи деца към насилствен труд (вж. раздел 7.в). Според Агенцията за основните права „деца и възрастни с увреждания биват насилствено изпращани на улицата за просия и дребни кражби“. Към месец октомври Националната комисия за борба с трафика на хора отчете четири случая на трафик на лица с цел принуждаване към насилствен труд, което е значителен спад спрямо 2015 година. НПО заявиха, че механизмите на държавата за установяване на жертви сред групите в риск, като например лицата, търсещи убежище, не са достатъчно надеждни.

През м. септември Европейският център за правата на ромите съобщи, че 30-годишният ром Николай Иванов е бил продаден за 3 000 лева на собственик на ферма от друг работник. Иванов избягва и се укрива в с. Мъглен при неофициалното си приемно семейство, което по-късно изпада в пререкание със „собственика“ на Иванов – Илиян Мавров, който искал или да си го вземе, или да си получи парите обратно. Полицията арестува членове от приемното семейство на Иванов за причинени леки телесни повреди на Мавров, но малко след това ги освободи. Няма сведения на Мавров да му е била наложена мярка за неотклонение. Към м. октомври полицейското пазследване все още не беше приключило.

Виж *Доклад за трафика на хора* на Държавния департамент на САЩ на: www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

в. Забрана на детския труд и минимална възраст за наемане на работа

По закон минимална възраст за наемане на работа е 16 години, а за вреден труд –18 години. Според властите вреден за децата е труд, който надхвърля техните физически или психически възможности; излага ги на вредни активни фактори или лъчение; оказва вредно влияние върху тяхното здраве; извършва се в условия на екстремни температури, шум или вибрации или излага децата на рискове, които

те не могат да разбират или избегнат поради неприключилото си физическо или психическо развитие. За да наемат на работа деца под 18-годишна възраст, работодателите трябва да получат разрешение от Държавна агенция „Главна инспекция по труда“. Работодателите могат да наемат деца под 16-годишна възраст със специално разрешение за лека работа, която не е опасна или вредна за развитието на детето и не пречи на неговото образование или подготовка. Главна инспекция по труда като цяло беше ефективна в извършването на проверки за условията на труд във всички фирми, кандидатстващи и получили разрешение за наемане на деца, както и при налагане на санкции по отношение на детския труд във формалния сектор.

Наемането на деца без разрешително за работа е престъпление, наказуемо с до шест месеца лишаване от свобода. Налице бяха нарушения.

Главна инспекция по труда отчете увеличение на детската заетост, дължащо се основно на липсата на квалифицирана работна ръка и очакването за разкриване на нови работни места в туризма. Към месец септември инспекцията бе предоставила 6 229 разрешения за наемане на работа на деца на възраст 16 и 17 години и 118 разрешения за деца под 16 години. През 2016 г. инспекцията беше разкрила 99 случая на наемане на деца без разрешително, по 40 от които е сезирана прокуратурата. Като цяло прокуратурата не образува разследване по случаите на основание, че съставляват незначителни нарушения и не представляват съществена заплаха за обществото.

Властите продължиха да изпълняват програми за премахване на най-тежките форми на детски труд, провеждаха образователни кампании и се намесваха с цел закрила, извеждане, рехабилитация и реинтеграция на деца, въввлечени в най-тежките форми на детски труд.

НПО продължиха да съобщават за експлоатация на деца в някои отрасли (особено в малки семейни магазини, текстилното производство, ресторанти, строителство и продажби на периодични издания), както и от организираната престъпност (най-вече за проституция, джебчийство и разпространение на наркотици). В допълнение към трафика на деца с цел сексуална експлоатация сред най-тежките форми на детски труд в страната бяха и тежкият физически труд и работа в семейни тютюневи стопанства, която представлява значителна опасност за здравето.

г. Дискриминация във връзка с наемането на работа и професиите

При наемане на работа и избор на професионално поприще законът забранява дискриминацията въз основа на националност, етническа принадлежност, пол, сексуална ориентация, раса, цвят на кожата, възраст, социален произход, език, политически и религиозни убеждения, членство в синдикални и граждански

организации, семейно положение и умствени или физически увреждания. Макар като цяло властите да прилагат закона ефективно, при наемане на работа и избор на професия във всички сектори на икономиката се наблюдаваха случаи на дискриминация, обусловена от пол, увреждане и малцинствена принадлежност. По данни на Комисията за защита от дискриминация преобладаващата част от получените през годината жалби са били свързани с трудови правоотношения, засягащи най-вече лицата с увреждания.

Синдикални лидери заявиха, че държавата не прилага ефективно трудовото право. Те се оплакаха, че съдебните производства често отнемат години, а глобите нямат достатъчно силно възпиращо действие спрямо антисиндикалната дискриминация. Властите финансираха програми за насърчаване на работодателите да преодолеят стереотипите и предразсъдъците при наемането на работа на представители на групи в неравностойно положение като, например, хора с увреждания.

През м. октомври 2016 г. адвокат съобщи пред медиите, че получил сигнали за определени фирми, които наемат на работа жени само ако подпишат декларация, че няма да забременяват за период от поне две години. По официални данни, мъжете получават заплата, с 13.5% по-висока от заплатата на жените, наети на същото работно място, като мъжете с добре платена работа са два пъти повече от жените.

Малцинствената дискриминация на работното място продължава да бъде проблем. Масовото обществено недоверие към ромите, съчетано със средностатистически ниското им образование, ги затруднява при намирането на работа.

По данни от проучване от 2013 г., възложено от правителството, средният доход в ромската общност е със 71% по-нисък от средния за страната, предимно поради високата безработица и преобладаващия дял на нискоквалифицираната работна ръка. Проучването констатира, че 34% от ромите разчитат на социално осигуряване, като живеят на социални помощи, обезщетения за инвалидност и пенсии. То също така установява, че 18% от ромите не успяват да си намерят работа заради етническия си произход.

Законът изисква Министерството на вътрешните работи, ДАНС и Държавната агенция за технически операции да заделят по 1% от административните си длъжности за хора с увреждания. Прилагането на това изискване обаче беше незадоволително, като работодателите нямаха мотивация да наемат лица с увреждания, аргументирайки се с недостъпната обществена инфраструктура, ниското ниво на образование и липсата на достатъчно средства за преустройство на работните места. НПО критикуваха системата за оценяване на хора с увреждания въз основа на загубата на трудоспособност, тъй като тя на практика лишава от възможност за намиране на работа мнозина от тях, които са в състояние да работят. Комисията за защита от дискриминация отчете ръст на

броя на жалбите за дискриминация при наемане на работа. Според Агенцията за хората с увреждания 10% от хората с увреждания имат собствен доход. Законът вече не дава възможност за преференциално възлагане на договори за обществени поръчки на специализирани предприятия и кооперации на хора с увреждания. Тази привилегия бе премахната, тъй като редица работодатели наемаха фиктивно такива лица, за да спечелят поръчката. НПО съобщиха, че законовото изменение е засегнало фирми, които действително са наемали хора с увреждания и в резултат на това броят на заетите лица с увреждания е намалял.

д. Приемливи условия на труд

Минималната месечна заплата в страната беше 460 лева. През м. юни Конфедерацията на независимите синдикати в България отчете, че 22,9% от гражданите живеят с доход под прага на бедността, определен на 308 лева месечно. Официалният праг на бедността, определен от правителството, беше 314 лева. По данни на Националния статистически институт през 2016 г. 15,7% от етническото българско население е живеело в бедност, докато сред турското население равнището на бедността е било 36%, а сред ромското – 72%.

Законът предвижда 40-часова стандартна работна седмица с минимум една 24-часова почивка седмично. Той предвижда заплащане при национални празници и годишен отпуск. Забранен е прекомерният задължителен извънреден труд. Законът забранява полагането на извънреден труд от деца под 18 години и бременни жени. Лица с увреждания и жени с деца под шестгодишна възраст могат да работят извънредно по искане на работодателя, само след като е поискано писменото им съгласие. Хората, ангажирани с продължаващо образование, могат да работят извънредно по искане на работодателя, само след като е поискано писменото им съгласие. Законът посочва, че допълнителното заплащане за извънреден труд не може да бъде по-малко от 150% от стандартното заплащане през работни, 175% през почивни дни и 200% по време на 12-те официални празника. Извънредният труд, който един работник може да положи, се ограничава до 150 часа годишно. Законът допуска едnodневни договори за неквалифициран труд в селското стопанство. Конфедерацията на независимите синдикати в България критикува законовите разпоредби за изчисляване на натрупаното работно време, като отбеляза, че така се дава възможност на работодателите да злоупотребяват с изискванията за извънреден труд и, съответно, да наемат по-малко работници.

Националната програма по безопасност и здраве при работа, чиито стандарти са установени в закона, дава на служителите право на здравословни и безопасни условия на труд. Работниците могат да откажат да работят в условия, застрашаващи здравето или безопасността им, без това да излага на риск тяхната заетост, а властите осигуряваха ефективна закрила на служители в подобно положение.

Министерство на труда и социалната политика отговаря за спазването на изискванията за минималната работна заплата и на стандартната работна седмица. Законът санкционира трудовоправните нарушения с глоби от 1 500 лв. до 15 000 лв., които, според синдикатите, не бяха достатъчни, за да упражнят възпиращо действие. Освен глоби, санкциите могат да включват и административни мерки като временно преустановяване на дейността и прекратяване на заетостта на лицата, отговорни за нарушението. Към м. септември Главна инспекция по труда беше извършила над 31 000 проверки на фирми с общо 1,4 млн. служители, като е констатирала близо 137 000 нарушения и е наложила различни санкции, включително глоби на обща стойност 7,1 млн. лв. Според инспекцията веднага, щом медиите обявят планирана кампания за проверки, редица работодатели заменят гражданските със задължителните трудови договори, съответстващи на всички разпоредби за пълната трудова заетост.

Правителството приема ежегодно актуализирана програма по безопасност и здраве при работа, която определя целите и приоритетите в тези области. Главна инспекция по труда, която има 28 регионални служби, отговаря за текущото наблюдение и спазването на изискванията за безопасност и здраве на работното място. Лицата, които нарушават разпоредбите за здравословни и безопасни условия на труд, могат да бъдат санкционирани с глоба от 100 до 500 лв., работодателите – с глоба от 1 500 до 15 000 лв., а длъжностните лица, които извършват наемане на работа – с глоба от 1 000 до 10 000 лв. Към м. януари имаше 342 действащи инспектори по труда. 47 на сто от установените от инспекторите нарушения бяха свързани с изискванията за здравословни и безопасни условия на труд. Според трудовата инспекция дейността ѝ през последните няколко години е довела до нарастване на степента на спазване на законовите изисквания, като 98 на сто от проверените дружества удовлетворяват изискванията за здравословни и безопасни условия на труд.

Правната закрила и държавните проверки не обхващаха неформално работещите в значителната по обем сива икономика. През м. юни Асоциацията на индустриалния капитал в България посочи, че сивата икономика заема относително голям дял от общата икономика на страната, който обаче е намален с почти 3 на сто – до 28,1% от брутния вътрешен продукт. Сивият сектор обхващаше предимно отрасли като строителството, туризма, услугите и търговията на дребно. През м. септември 2016 г. проучване на Центъра за изследване на демокрацията установи, че 17,2 на сто от работната сила е заета в сивата икономика; много от тези служители получават недекларирано заплащане, надхвърлящо размера на официалното им възнаграждение, като само 1 до 2% работят без трудов договор.

Условията в някои отрасли, особено строителството, рудодобива, химическата промишленост и транспорта, продължават да бъдат опасни за работниците. През първите девет месеца на годината бяха регистрирани 2 137 трудови злоупотреби. Най-честата причина за тях бяха нарушения на изискванията за безопасност при

работа с оборудване и техника. Властите строго прилагаха законовите разпоредби, по силата на които предприятията са задължени да извършват оценка на риска за здравето и безопасността на работното място и да предприемат мерки за премахване или намаляване на установените рискове. Близко 94% от проверените през 2016 г. предприятия бяха направили такава оценка на риска.

Към месец октомври броят на смъртните случаи вследствие на трудови злополуки беше 60, предимно в строителството и в транспортния сектор. През м. септември миньор загина, затрупан от въглищна маса, във въгледобивната мина в гр. Бобов дол.